

معرفی کتاب

محمد انصار^۱

کتاب‌های عاشورایی نویسندگان استان گلستان

مقدمه

سرزمین گرگان، از دوستاناران امام حسین علیه السلام به‌شمار می‌آیند. مردم آنجا، عشق و علاقه‌شان را به‌چند شیوه نشان داده‌اند:

۱. وقف برای امام حسین علیه السلام که برای آگاهی از آن، می‌توانید به‌کتاب *از آستارا تا آستاریاد* اثر منوچهر ستوده مراجعه کنید. آنگاه خواهید دانست که این کار در این منطقه، پیشینه بالایی دارد. امروزه، بیش از ۸۰ درصد موقوفات ویژه ماه محرم و صفر است.

۲. راه‌اندازی تکیه‌ها برای عزاداری در دهه اول ماه محرم که از کارهای ویژه است. پیش‌تر در شماره ۳۳ همین فصلنامه از آن سخن گفتیم.

۳. نگارش کتاب‌های عاشورایی که آن هم پیشینه زیادی دارد که برای نمونه می‌توان از کتاب *هدایه السعداء فی زیاره سید الشهداء* اثر محمدجعفر استرآبادی متوفای سال ۱۲۹۳ قمری نام برد که در سال ۱۳۸۶ در دفتر شانزدهم دو فصلنامه میراث حدیث شیعه به‌کوشش حمید احمدی جلفایی به‌چاپ رسید. این کتاب، مقدمه‌ای درباره ثواب و آداب زیارت امام حسین علیه السلام دارد. سپس متن زیارت آن امام علیه السلام و حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام می‌آید.

دوره معاصر هم، کتاب‌های عاشورایی که به‌قلم نویسندگان استان گلستان نوشته

شده، زیاد است که در زیر با چند نمونه از آنها که در دسترس نگارنده بود، به ترتیب سال چاپ آنها آشنا می‌شویم:

۱. **آشنائی با نهضت حسینی، سیدرضا موسوی، مشهد، دانش شرقی، ۱۳۸۱، وزیری، ۴۱۰ص.**

در این کتاب، مسائل فقهی قیام حسینی توضیح داده می‌شود. دو بخش یا دو دفتر دارد. هریک، ۷ فصل است. در بخش اول، به کلیات و تبیین نهضت حسینی می‌پردازد. نخست، حجیت سیره ائمه و دلایل عقلی و نقلی عصمت امام را تبیین و سپس ماهیت نهضت و اهداف آن بررسی می‌شوند. اهداف به سه دسته مقدماتی، تاکتیک و نهایی تقسیم می‌شوند. در نگاه اول، از نهضت امام به عنوان حرکت دفاعی یاد می‌شود. نویسنده، ضمن بررسی احکام فقهی دفاع به نقد نظریه دفاع شخصی می‌پردازد. دو فصل از این کتاب، ارزیابی دیدگاه‌های گوناگون را دربرمی‌گیرد. یکی از آنها، مسئله تکلیف یا همان تعبد است. دیدگاه‌های انحرافی نقد می‌شوند. انگیزه قیام حسینی در واپسین گفتارهای امام آمده است. امر به معروف و نهی از منکر، عنصر اساسی نهضت حسینی است؛ از این رو در پایان بخش اول، به احکام فقهی این مسئله پرداخته می‌شود.

در بخش دوم، نویسنده به قیام امام نگرش فقهی دارد. نهضت حسینی با بیعت نکردن و هجرت از مدینه به مکه آغاز می‌شود. امام پیش از پایان اعمال تمتع، مکه را رها می‌کند و برای جهاد با دشمنان به کوفه می‌رود که نتیجه آن، شهادت و اسارت پس از نماز ظهر بود. پس بیعت، هجرت، حج، جهاد، نماز و شهادت از اعمالی هستند که در نهضت حسینی نقش داشتند. این موارد به ضمیمه تقیه، عناوین بخش دوم کتاب هستند. این کتاب در سال ۱۳۸۱ (سال عزت و افتخار حسینی)، به عنوان کتاب برتر سال دانشجویی کشور شناخته شد.

نویسنده، متولد سال ۱۳۲۶ روستای سالیکنده از توابع شهرستان کردکوی و استاد دانشگاه فردوسی مشهد است.

۲. مرثیه عشق، محمدحسین شاعری، قم، مشهور میراث ماندگار، چاپ اول، ۱۳۸۱،
رقعی، ۱۰۳ ص.

در این کتاب، نوحه‌هایی برای سوگواری امام حسین علیه السلام آمده است. نویسنده، متولد سال ۱۳۴۵ شهرستان کردکوی و از فرهنگیان استان گلستان است.

۳. سوگ‌نامه دردانه حسینی، سیدرضا موسوی، مشهد، دانش شرقی، ۱۳۸۵، رقی، ۱۴۴ ص.
این نوشتار، درباره حضرت رقیه (س) است. نویسنده برای این پژوهش، از ۹۰ منبع فارسی و عربی بهره‌گرفته است. او نخست، از اهداف و حکمت‌های همراهی زنان و کودکان در سفر کربلا سخن می‌گوید و شبهه کوبیدن سر بر چوبه محمل از جانب حضرت زینب (س) را پاسخ می‌دهد. سپس، زندگانی حضرت رقیه (س) را بررسی می‌کند. در پایان، ماجرای نبش قبر آن حضرت و زیارت‌نامه ایشان را می‌آورد. از این نویسنده، پیش از این کتاب دیگری با نام آشنایی با نهضت حسینی به چاپ رسیده بود که شرح آن آمد.

۴. زیباشناسی حماسه حسینی، حسین شوقی، سعید بنی‌فاطمه، محی‌الدین هفت‌سوار، سیدابوالقاسم بنی‌فاطمی، محمدرضا جمال‌لیوانی، سیدقدیر حسینی، حسین حقیقی، فاطمه کیائی، اکبر حکمت‌پور، گرگان، نوروزی، ۱۳۸۷، وزیری، ۱۷۶ ص.
نگارندگان در این کتاب با نگرش روان‌شناسی، دعای عرفه، شگفتی‌های قیام امام حسین علیه السلام، سخنان حضرت زینب (س) در شام و زنان عاشورایی را بررسی می‌کنند.

۵. دسته چوبی، حسین عبدی، گرگان، پیک ریحان، ۱۳۸۸، جیبی، ۱۲ ص.
در این کتاب، آیین دسته چوبی همراه با تصویرگری الهام و علیرضا باقری برای کودکان توضیح داده می‌شود که آن را، برخی از محلات بافت تاریخی گرگان در شب دوازدهم ماه محرم برگزار می‌کنند. این دسته، شبیه دسته زنجیرزنی است؛ با این تفاوت که چوب یا نی به‌طور عمودی بر بالای سر می‌گیرند و با یک‌دست، سینه می‌زنند که همانند آن در جایی دیده نشده است. این کتاب در سال ۱۳۹۰، در نخستین جشنواره ملی محصولات فرهنگ شهروندی شهرداری‌های مراکز استان‌ها، به‌عنوان کتاب برگزیده شناخته شد.

نویسنده در سال ۱۳۵۰ در گرگان به دنیا آمد. او از پژوهشگران و شاعران نامدار است. دکترای زبان و ادبیات فارسی دارد و کتاب‌های زیادی از او به چاپ رسیده است.

۶. حیات باعزت، غلامرضا منتظری، گرگان، نوروزی، ۱۳۹۱، رقعی، ۱۱۵ ص.

در این کتاب با اصولی که به زندگی امام حسین علیه السلام، عزت بخشید، آشنا می‌شویم. آن‌ها سه دسته هستند و هر کدام، چند شاخه دارند:

(الف). اعتقادی؛ عقیده به معاد، عبادت، تسلیم حق، توکل، عمل به تکلیف، پرهیز از دنیا طلبی، ولایت محوری؛

(ب). اخلاقی؛ تقوا، روزی حلال، راستگویی، صبر، آزادگی، غیرت و...؛

(ج). سیاسی؛ آگاهی و بصیرت، تولی، استکبارستیزی، امر به معروف و...

نویسنده، متولد سال ۱۳۳۸ است. او مدیرکل فرهنگ و ارشاد استان گلستان و نماینده مردم گرگان و آق‌قلا در مجلس شورای اسلامی بود.

۷. تعزیه عاشورای امام حسین علیه السلام، ملوک‌السادات میرفندرسکی، بی‌نا، ۱۳۹۱، رقعی، ۱۱۲ ص.

این کتاب، اگرچه برای برگزاری تعزیه در روز عاشورا نوشته شده است، ولی از آن می‌توان برای مداحی هم بهره برد.

نویسنده در سال ۱۳۲۲ به دنیا آمد. او از اهالی روستای نامتلو از توابع شهرستان رامیان است. نامبرده، از پیشگامان تدوین تعزیه‌های ماه محرم در استان گلستان است. از او، کتاب تعزیه سایر شهدای کربلا، مانند طفلان مسلم و حضرت علی اکبر به چاپ رسیده است.

۸. آیین سوگواری محرم و صفر در بافت قدیمی محلات گرگان، رضا صابری، گرگان، مؤلف، ۱۳۹۲، وزیری، ۱۶۳ ص.

در گذشته، بافت تاریخی شهر گرگان به سه محله بزرگ نعلبندان، میدان و سبزه‌مشهد تقسیم می‌شد. هر کدامشان، چند گذر داشتند. از قدیم تاکنون در ماه محرم، در آنجا برنامه‌های ویژه‌ای برگزار می‌شود؛ مانند دسته چوبی، پامبری، پاتوغی و ...

در این کتاب، ضمن آشنایی با این محلات، با برنامه‌های ویژه ماه محرم در یکایک آنجا آشنا می‌شویم. در پایان، مطالبی با موضوع درس‌هایی از نهضت کربلا و تصاویری از مراسم عزاداری ماه محرم در شهر گرگان آمده است. نویسنده، متولد سال ۱۳۳۸ و از فرهنگیان شهر گرگان است.

۹. اخلاق در قیام امام حسین علیه السلام، سیدمجتبی نورمفیدی، قم، دار المبلغین، ۱۳۹۴، رقی، ۲۴۰ ص.

این کتاب، سخنرانی‌های نویسنده است که به‌کوشش مصطفی مسعودی گردآوری شد. او در این پژوهش با بهره‌گیری از ۹۸ منبع فارسی و عربی، نخست از ارزش و جایگاه مجالس حسینی، رمز ماندگاری عاشورا، وضعیت اخلاقی دوران امام علیه السلام سخن می‌گوید، سپس ۹ مورد از بایدهای اخلاقی را که آن بزرگوار به آن پایبند بودند، همراه با آوردن یک یا چند نمونه شرح می‌دهد؛ مانند کرامت، صداقت، غیرت، محبت، همت، عفت، خُریت و رضایت.

نویسنده، متولد ۱۳۴۳ و از استادان درس خارج فقه حوزه‌های علمیه قم است.

۱۰. ره‌توشه سفر عاشقانه، فاطمه شاهرخ شاهکویی، گرگان، نوروزی، ۱۳۹۴، وزیری، ۱۹۴ ص.
این کتاب، سفرنامه نویسنده به کربلا می‌باشد.

۱۱. شور حسینی، علی‌اکبر مزرعی، گرگان، نوروزی، ۱۳۹۴، رقی، ۹۰ ص.
در این کتاب، ۳۵ شعر به‌گوش کتولی در قالب‌های گوناگون که از آنها می‌توان برای نوحه‌ها بهره‌گرفت، آمده است.

نویسنده در سال ۱۳۴۹ به دنیا آمد. او از فرهنگیان استان گلستان است.

۱۲. معرفت در عتبات، سیدجواد محمودی، گرگان، نوروزی، ۱۳۹۶، رقی، ۱۲۶ ص.
این کتاب، راهنمای زائرین امام حسین علیه السلام است. آنها می‌توانند با مکان‌های زیارتی کشور عراق آشنا شوند.

نویسنده متولد سال ۱۳۵۸ و از روحانیون کاروان‌های زیارتی عتبات است.

۱۳. **ردخون، مهدی حنیف‌نیا، تهران، مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۴۰۰، رقعی، ۱۳۸ص.**

در این پژوهش با استناد به روایات، گستردگی زمانی، مکانی و اهداف قیام کربلا، روشن می‌شود؛ یعنی از زمان حضرت آدم، زمین و آسمان از امام حسین علیه السلام یاد کرده‌اند. نویسنده در سال ۱۳۶۱ در گرگان به دنیا آمد.

۱۴. **غم شیرین، محمود خواجه‌نژاد، گرگان، بیک ریحان، ۱۴۰۱، رقعی، ۱۱۴ص.**

در این کتاب ضمن تعریف مفاهیمی، مانند آئین، نمایش و آئین‌های نمایشی برمبنای نظریه‌های تفسیرگرایی و کارکردگرایی، به آیین‌هایی، مانند صبح رو سیاه، علم سلام، دسته چوبی، چهل منبر و عشوری پرداخته شده است. نویسنده، متولد سال ۱۳۵۰ شهرستان گرگان است. او رئیس سابق حوزه هنری استان گلستان بود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

